

Golish D.

A *Troglodytes troglodytes* gyakoriságának változása Munkács területén – öt év megfigyelései alapján

Golish Diana, ökológia szakos MSc hallgató
Debreceni egyetem, TTK, Ökológiai tanszék, Debrecen, Magyarország

Összefoglaló. A *Troglodytes troglodytes* a verébalakúak (Passeriformes) rendjébe tartozik. Ukrajna központi, nyugati és északnyugati részén állandó jelleggel tartózkodik, itt költ és neveli fel a fiókáit. Kutatásom során az ökörszem megfigyelését az elmúlt öt évben Munkács területén végeztem. A munka az ökörszemállomány számbeli változását írja le, valamint a madarak teljes eltűnését a város területéről a 2013-as év során.

Kulcsszavak: *Troglodytes troglodytes*, ökörszem, Munkács, Latorca.

Bevezetés. A *Troglodytes troglodytes* – ökörszem – a verébalakúak (Passeriformes) rendjébe tartozik. Hossza: 9-10,5 cm. Erdők sűrű aljnövényzetű részein, elgazosodott tisztásain, illetve cserjésekben, buja patakpartokon, kertek sűrűjében költ, de akár kopár szigeteken is, ha sövényeket, cserjéseket, kőfalakat stb. talál. Európa északi részéről télen elvonul [Mullarney et al. 2007]. Hangja: izgatott állapotban kemény „cserrrrr” hangon cserreg vagy egytagú csettegetést „csett!” hallat, néha hosszasan, ezeket változtatva szól. Éneke természetéhez képest meglepően erős, ha az egy egységnyi testsúlyra produkált hangmennyiséget nézzük, akkor az érték tízszer nagyobb, mint amire egy kakas képes, kissé a kanáriéra emlékeztető, fémesen csengő, magas hangok és trillák keveréke, pl. rendszerint takarásban énekel. [National Geographic Society 1999] A *Troglodytes troglodytes* tipikusan holoarktikus madárfaj, mely mind Euráziában, mind Észak-Amerikában szélesen elterjedt az észak-déli irányban, de csak a kontinensek keleti és nyugati részein figyelhető meg ez az elterjedés. A kontinensek központi részein a *Troglodytes troglodytes* elterjedésében nagy hézagokat fedezhetünk fel [Drovetski et al. 2004]. A nearktikumban a *Troglodytes troglodytes* által lakott keleti és a nyugati részeket egy szűk központi rész köti össze, ami Manitobán, Saskatchewan tartományon és Albertán át halad. A palearktikumban a keleti és nyugati részeket egy szűk rés választja el, ami Türkmenisztánon halad keresztül. A *Troglodytes troglodytes* az egyik legkomplexebb és filogenetikailag legdiverzebb taxon [Brewer 2001], amely hivatalosan 39 alfajt számlál, de ettől több alfaj is leírásra került a nearktikus régióban.

Mindkét kontinensen vannak területek, melyek a madarak számára állandó lakhelyül szolgálnak, valamint olyanok, ahol a madarak csak csak a szaporodási időszakot töltik vagy éppen a hidegebb telek során vándorolnak oda, hogy azokat átveszeljék. Ukrajna keleti és délkeleti részén tipikusan a téli vendégnek számít, míg Ukrajna központi, nyugati és északnyugati része tipikusan a madár állandó lakhelyéül szolgáló területek kategóriájába sorolható, ahol a madár az egész évet tölti, és ott is szaporodik.

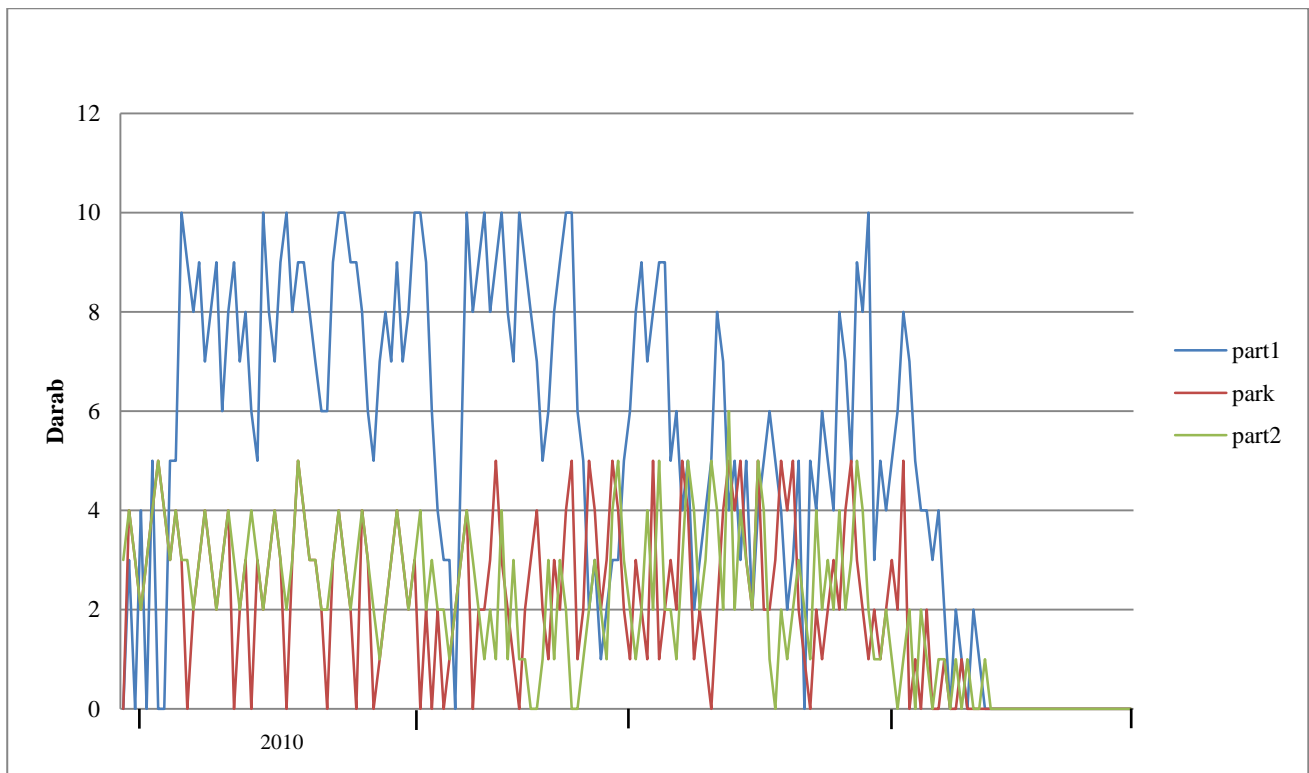
A vizsgált terület jellemzése. Munkács Kárpátalja központi részén terül el az Északkeleti-Kárpátok aljában, az Alföld és a hegyvidék találkozásánál. Gazdasági potenciálja, továbbá a lakosság száma szerint a megye második legnagyobb városának számít. Ungvártól 42 km-re délkeletre, a Latorca partján fekszik. Koordinátái: 48° 27' 0" N, 22° 43' 0" E. Tengerszint feletti magassága: 128 m, területe 27 km². Munkácson keresztül folyik a Latorca. Munkács éghajlata mérsékelt. A tél enyhe, a középhőmérséklet -2 és -5 °C között változik, tartós hótakaró nem

mindig alakul ki. A meleg időszak meghaladja a 9 hónapot. A júliusi középhőmérséklet +20–+21 °C. Az évi csapadékmennyiség 600–700 mm, a csapadék zöme nyáron hullik. Tavasszal a sarki eredetű légtömegek fagyokat okoznak, az őszt rendszerint meleg, száraz és napos. Élővilága nagyon gazdag és változatos, nagyon sok itt a: csiga, kagyló, pókszabású, százlábú, ikerszelvényes, rák, rovar, körszájú, hal, kétlábú, hüllő, madár és emlős. Nem térek ki sem különböző jellemzésekre, sem másra, csak egy felsorolásra, amibe beletartozik a fajnak a magyar és a latin neve.

A megfigyeléseket a város három különböző részén végeztem. A városon átfolyó Latorca két szakaszán, melyek közül az egyik bozótos, nehezen hozzáférhető, emberek által nem vagy csak nagyon ritkán bolygatott terület, a másik egy strandolásra alkalmassá alakított része a folyópartnak. Ezenkívül, egy – a város belsejében elhelyezkedő – parkos részen is végeztem megfigyeléseket.

Eredmények és következtetések. A leírt területen öt évben keresztül végeztem az ökörszemek megfigyelését. Megfigyeléseim első éveiben a *Troglodytes troglodytes* egész évben mindhárom kutatási területen megtalálható volt. Egyedszáma változó volt, de nem mutat összefüggést az évszakokkal. Ebben valószínűleg szerepet játszhatott az is, hogy a madarakat a téli hónapok során folyamatosan etetik a városban. Az ökörszem általában nehezen hozzáférhető bozótokban fészkel, és ideje nagy részét is ott töltötte. A Latorca bozótos partszakaszán egyedszáma sokszorosan meghaladta a strandterületnek kialakított partrészen, illetve a parkban megfigyelhető.

A 2013-as évben a madarak állománya drasztikus csökkenésnek indult. 2013 májusára az összes egyed eltűnt a vizsgált területről. Azt, hogy mi okozhatta az állomány ilyen hirtelen csökkenését és végül a madarak teljes eltűnését, nem sikerült megállapítani. A vizsgált területen a vizsgálati idő alatt nem fedeztem fel jelentős antropogén hatást, amely negatívan hatott volna a madarakra. A bozótos, mely éveken keresztül lakóhelyül szolgált számukra, továbbra is érintetlen. Úgyszintén kizárható az új ragadozók megjelenése, mivel a terület folyamatos megfigyelés alatt állt, és ez alatt az idő alatt egyetlen olyan állatot sem detektáltam, amely ne lett volna korábban is jelen a területen és veszélyt jelenthetett volna az ökörszemek populációjára. Betegség fellobbanását is valószínűtlennek tartom, mivel nem találtam egyetlen madártetemet sem. Az összes fióka elérte a röpképes kort, és sikeresen elhagyta a fészket. Sehol nem találtam olyan maradványokat vagy nyomokat, melyek elpusztult ökörszemekre utaltak volna, legyen az akár betegség, akár ragadozó által okozott pusztulás.

1. ábra. A *Troglodytes troglodytes* gyakoriságának változása az egyes vizsgálati területeken

Az egyetlen számottevő változás, ami a területen megfigyelhető volt: a hőmérséklet és az időjárás változása. Az utóbbi években a nyári hőmérséklet szokatlanul magas értékeket ért el. A téli időjárás pedig az állatok számára teljességgel szokatlan és kiszámíthatatlan módon alakult.

Mindezeket számításba véve azt tartom a legvalószínűbbnek hogy a *Troglodytes troglodytes* összes példányának az eltűnése a vizsgált területről az időjárásváltozás eredménye lehetett, ami azt eredményezte hogy a teljes populáció elhagyta a területet.

REFERENCES

1. Brewer, D. 2001 Wrens, dippers and thrashers. New Haven, CT: Yale University Press.
2. National Geographic Society 1999 Field guide to the birds of North America, 3rd edn. Washington, DC: National Geographic Society.
3. Drovetski S.V., Zink R.M., Rohwer S., Fadeev I.V., Nesterov E.V., Karagodin I., Koblik E.A., Red'kin Ya.A. Complex biogeographic history of a Holarctic passerine, No. 271, 545-551 Proc. R. Soc. Lond. B (2004).
4. Mullarney K., Svensson L., Zetterström D., Grant P.J. Madárhatározó // Park könyvkiadó / Budapest, 2007.

Golish D. Changes in the frequency of *Troglodytes troglodytes* in the city of Mukachevo - a study based on five years of observation

Abstract. The *Troglodytes troglodytes* belongs to the order of perching birds or, less accurately, the songbirds (Passeriformes). In the central, western and north-western parts of Ukraine the *Troglodytes troglodytes* resides as a constant resident. I carried out a five years long observation of *Troglodytes troglodytes* in the city Mukachevo. The paper describes drastic change in the rate of the birds and in the end the total disappearance of the *Troglodytes troglodytes* in the city area during the year 2013.

Keywords: *Troglodytes troglodytes*, Eurasian wren, Mukachevo, Latorca